

Jana Kambič

INSTITUCIONALNI VIDIKI ŽIVLJENJA V DOMOVIH ZA STARE LJUDI

V okviru študija na Visoki šoli za socialno delo sem prostovoljno delo in prakso posvetila delu s starimi. Med drugim sem se seznanila tudi z delom v Domu upokojencev Kranj in s problemom starih ljudi v njem. Najprej sem raziskala njihovo počutje, nato pa sem se osredotočila na institucionalni vidik življenja v Domu, ki lahko pokaže, kje so razhajanja med stanovalci in zaposlenimi. Kot glavni problem sem si zastavila vprašanje, v kolikšni meri Dom nadomešča življenjsko okolje, ki ga daje družina, oziroma, v kolikšni meri je Dom res dom v pravem pomenu besede in ne le institucija z značilnostmi totalne ustanove.

Za lažjo ponazoritev osnovnega problema predstavljam v prvem delu kratek izsek razmišljanj o tej problematiki, ki jih zasledimo pri različnih avtorjih, v drugem delu pa rezultate raziskave v Domu upokojencev Kranj.

DOMOVI ZA STARE

Institucionalno (domsko) varstvo je ena od oblik varstva starejših ljudi, ki je po kriterijih Organizacije združenih narodov namenjena približno 5 odstotkov starostne populacije nad 65 let (Hojnik-Zupanc 1994: 2). V Sloveniji tako živi približno 12.500 starih in onemoglih ljudi v okrog 60 domovih za stare (Ramovš 1994: 217).

Največkrat se jih poslužujejo, ko postanejo popolnoma odvisni od okolja in zaradi slabega zdravstvenega stanja ne morejo več skrbeti zase. Zato je osnovni namen teh institucij, da v največji možni meri zadovoljijo potrebe, ki si jih posameznik ni več zmožen

zagotoviti individualno. To ne predstavlja le zagotovitve zdravstvene in medicinske oskrbe, ampak v čim večji meri tudi socialne in moralne pomoči. Gledano v celoti, ponujajo domovi naslednje:

- nastanitev, prehrano in zdravstveno nego stanovalca;
- aktivnosti in rekreacijo, ki ustreza potrebam stanovalcev;
- fizioterapijo in delovno terapijo;
- prehrano, zdravstveno nego in druge potrebne storitve za stare, ki živijo v domačem okolju v okolici doma;
- organizirano dnevno varstvo za stare (Ramovš 1992: 73).

Zadnji dve ponudbi se že vežeta na pomoč starim ljudem, ki še živijo v domačem okolju. S tako socialno-zdravstveno usmeritvijo lahko domovi postanejo središča življenja starejših ljudi na nekem določenem območju in sledijo Accetovim konceptom (1987: 33) žarišč socialne in medicinske skrbi za starejše prebivalce območja, na katerem stojijo. V njem lahko dobijo zdravi in bolni stari ljudje z območja možnosti za prehrano, razvedrilo in zdravstveno pomoč. Do problema pa pride takrat, ko je zadovoljevanje potreb in organiziranje pomoči večje, kot jo človek dejansko potrebuje.

DOMOVI KOT »TOTALNE USTANOVE«

Domovom za stare lahko rečemo totalne ustanove, kot pravi E. Goffman (Flaker 1988: 76), saj delujejo kot nadomestilo človekovih potreb. Hojninkova dodaja (1994: 3), da je posamezniku odvzeta prav vsaka

skrb za samega sebe, to pa pomeni tudi razkroj odnosa do svoje lastne identitete. Položaj posameznika se v skupinskem bivanju izkaže kot enolično in formalno utapljanje v zakonitosti domskega reda. Skupinska oblika bivanja ohranja povprečništvu v zadovoljevanju tistega dela človekovih potreb, za katerega je namenjena. V njej ni prostora za širino zasebnosti. Zato sprejem v dom pomeni v resnici veliko več kot le preselitev iz enega v drug kraj (Kastenbaum 1988: 102-106).

V obdobju vselitve se mora star človek sprijazniti z vsemi stranmi novega okolja. Bolj se mora sam prilagajati »domu«, kot se »dom« prilagaja njemu. Brezkompromisno prilagajanje je težaven proces v vsakem življenjskem obdobju. Prilagajanje v visoki starosti, sprejem novih pravil in ustvarjanje novih navad pa je izredno težaven proces, pogosto neizvršljiv (Ramovš 1992: 52).

Neprilagodljivost je delno tudi razlog za težaven odhod iz domačega okolja. Bivajska zagata, kot imenuje odhod iz domačega okolja Ramovš (1992: 51), ga ubija. Še večja pa je, ko stopi v institucijo in se tam sreča s togim hišnim redom, ki ni prilagojen njegovim potrebam in navadam, ampak delovanju ustanove. Hišni red v totalnih ustanovah sestavljajo številna pravila in zahteve, ki so prilagojene dnevnu in tedensku tempu dogajanja v domu. Institucionalni red zmanjšuje svobodo in kontrolo, ki jo imajo stanovalci nad svojim življenjem (Hojnik-Zupanc, 1994: 3). Omo goča pa dober nadzor nad posameznikom.

Institucija že s samim dejstvom svojega obstoja nadzoruje človeško vedenje, s tem da postavi vnaprej definirane modele vedenja, ki kažejo v določeno smer, s tem pa nasprotuje številnim drugim teoretično možnim usmeritvam (Berger, Luckman 1988: 58).

Raziskave pa v nasprotju s tem ugotavljajo (Hojnik-Zupanc 1994: 4), da povečana kontrola nad svojim življenjem in okoljem v starosti pozitivno vpliva na psihično in fizično počutje. Tako Požarnik (1981: 149) meni, da je v domovih premalo spodbud za dejavnosti, zato so starostniki precej izpostavljeni tako imenovani senzorni depri vaciji – pomankanju raznoterih dražljajev,

ki bi jim ohranjali »življenjsko budnost«. Posledice tega so zlasti občutki, da je življenje nesmiselno, nezadovoljstvo, izguba interesov in upad osebnosti nasploh.

Totalnost zajetja predstavlja tudi pregrada, ki jo institucija zgradi med seboj in zunanjim svetom (Flaker 1988: 76). To je za starega človeka v domu zlasti izguba vseh dotedanjih socialnih stikov, kar se pogosto konča s popolno socialno osamo. Ta osama je toliko hujša, če star človek nima otrok, sorodnikov in znancev (Požarnik 1981: 149).

Kaj dosti mu ne pomagajo niti nove vloge, ki jih pridobi z vstopom v institucijo, saj jih med množico nakopičenih starih in med seboj odtujenih ljudi ne more kaj dosti uresničevati.

Nenormalno so na enem prostoru nakopičeni le stari ljudje. Specifika teh ustanov je tudi v tem, da umre v povprečju na leto 1/4 vseh »oskrbovancev«, kar predstavlja določeno kopičenje občutkov tesnobe pri drugih starih ljudeh v ustanovi in pri zaposlenih (Cafuta 1995: 14).

Zato Acceto razmišlja (1987: 33), da naj domove za stare ljudi izkoriščajo tudi mlajši ljudje, saj je druženje starejših in mlajših nadvse koristno in spodbudno za oboje. Srednja generacija pa je sedaj z njimi povezana le »službeno«, ko zanje dela, ne pa življenjsko, kakor je normalno za človeške odnose (Ramovš 1992: 51).

ODNOS STANOVALCI-ZAPOSLjeni

Ena od bistvenih značilnosti totalne ustanove ni samo totalno zajetje, ampak zlasti razcep med dvema skupinama ljudi v ustanovi – med varovanci (stanovalci domov) in osebjem (zaposlenimi) (Flaker 1988: 77). Ramovš (1992: 54) te odnose hierarhično fiksira na podrejene in nadrejene. Stanovalec je na vsakem koraku v vlogi odvisnega, ki potrebuje pomoč, ki ne zmore, ki ne zna, nima... To je lahko za človeka, ki je bil vse življenje samostojen in ponosen, neznosno, ponižujoče. Kastenbaum (1985: 103-104) ugotavlja, da si lahko posamezni člani osebja zelo prizadevajo za dobro počutje stanovalcev, vendar kljub temu

delujejo po mehaničnih poteh »popolnega zavoda«. Razlog tiči prav v njihovi nadrejenosti, ki jih neopazno potiska v brezčutnost do podrejenih in v popredmeteno ravnanje z njimi.

Domače raziskave kažejo, da stanovalce moti zlasti neosebno in avtomatično ravnanje osebja, kakor da bi bili neobgljeni, mladoletni otroci (Požarnik 1981: 147). Še posebej težko je stanovalcem, ki so popolnoma odvisni od tuje pomoči na negovalnih oddelkih. Njim že hranjenje ali odvajanje pomeni razkošje, če to lahko še opravijo sami ali jim pri tem res stoji ob strani kdo s človeškim poslušom in ljubeznijo (Ramovš 1992: 53).

Birsa ugotavlja (1992: 32-33), da so srčna kultura, izobrazba in strokovna usposobljenost pomožnega strežnega osebja v domovih na nizki ravni. Zdi se nam, da za taka opravila niso potrebne posebne kvalifikacije; največkrat jih ljudje sprejmejo le prehodno, iz nuje po preživetju.

Res je, da je njihovo delo, zlasti pri negibnih in nezdržnih bolnikih naporno, često odvrtno. Toda nič slabše ni, če ga vsaj tu in tam opravljajo z nasmeškom, kakor pa če so vedno slabe volje.

Odnos in sodelovanje med upravo, zaposlenimi in starimi v instituciji ne poteka vedno enostavno (Smolič-Krković 1974: 117). Vsakdo v tej situaciji izhaja s svojega položaja in treba je vložiti veliko truda pri vzajemnem razumevanju, da se dosežejo skladni odnosi.

Ena od redkih raziskav, ki ugotavljajo odnose med starimi in zaposlenimi v domu (Jang 1993: 69), je prišla do spoznanja, da imajo stanovalci več možnosti za tiste aktivnosti, ki zanimajo zaposlene ali se zdijo primerne zaposlenim. Pri določenih aktivnostih pa osebje sploh ne zazna, kako pomembne so te aktivnosti za stanovalce.

Čim manj moči bo imela ranljiva oseba (stanovalec), tem večja je verjetnost, da bo izbira pogojena z institucionalnimi in strokovnimi potrebami (Brandon 1992: 10).

PRESEGANJE »TOTALNE USTANOVE«

Temeljni pogoj, da življenje in sožitje v ustanovah, kakršne so veliki domovi za stare, potekata v mejah človeškega, je to, da ima zaposleno osebje zadosti razvite socialne zmožnosti za delo z ljudmi in za ljudi (Ramovš 1992: 53-54). To so zlasti čut, srce za sočloveka, vživljanje vanj, razumno in socialno organiziranje samokontrole lastnega vedenja in ravnanja (avtokritičnost in supervizija). Naloga profesionalca je posvetiti več časa vsakemu posamezniku, prisluhniti njegovim željam, najti načine za posredovanje informacij, ki mu bodo pomagale pri izbiri ter vključevanju v načrtovane dejavnosti (Lucas 1993: 29). Prihodnost domskega bivanja je v čim večji individualizaciji oziroma spoštovanju individualnih potreb in zasebnosti stanovalcev (Hojnik-Zupanc 1994: 12). To je tudi eno izmed etičnih načel, ki ga morajo izpolnjevati vsi zaposleni v socialnem varstvu. V njem je zapisano, da »z namestitvijo v državno, zasebno ali dobrodelno ustanovo nadomeščamo življenjsko okolje, ki ga nudi družina: človečnost, zasebnost, toplino, varnost in domačnost«. Uporabnice/uporabniki domov za stare naj bi glede na to prostovoljno soodločali o svojem vsakdanjem življenju in počutju (dnevni red, prehrana in čas obrokov, svojsko preživljanje prostega časa in razvedrila, nedotakljivost zasebnega kotička, omogočanje kulturnega, verskega in družabnega življenja...).

Krajše rečeno to pomeni, da imajo stanovalci možnost sami odločati o svojem vsakdanu, neposredni pomoči in prihodnjem življenju.

V procesu pomoči morajo delavci teh ustanov varovati dostojanstvo, zasebnost, avtonomijo in individualnost posameznika, upoštevati njegovo kulturo in vrednote ter si prizadevati za uporabo njim razumljivega jezika na ravni komunikacije (Cafuta 1996: 14).

Poslanstvo socialnega varstva (in socialnega dela) je torej v tem, da razvija in širi življenjske priložnosti za ljudi, ne da bi pri tem, podobno kot v drugih strokah, ljudem predpisovala, kaj je najboljša rešitev za

njihove potrebe (Rapoša-Tajnshek 1996: 8). Pomoč ljudem je proces, v katerem strokovni delavci skupaj z uporabniki iščejo možne rešitve problema. Zato lastno odločanje stanovalca pomeni njegovo sodelovanje pri iskanju alternativ in izbiri rešitev za določanje njegovega življenjskega vsakdana.

Vsak človek, ne glede na to, ali je star ali bolan, potrebuje občutek nadzora nad svojim življenjem. V tej zvezi Cafuta ugotavlja (1996: 14), da je treba razmišljati o morebitnem uvajanju »stanovanjskih skupin« kot relativno samostojnih podenot v okviru (ali izven) obstoječih domov za stare po vzorcu drugih evropskih držav.

REZULTATI RAZISKAVE »INSTITUCIONALNI VIDIKI ŽIVLJENJA V DOMU UPOKOJENCEV KRANJ«

Z raziskavo sem ugotovila, da v Domu živijo različne kategorije stanovalcev, ne le stari ljudje, zato različno občutijo negativne učinke institucionalizacije. Najbolj so jim izpostavljeni nepokretni, od nege odvisni stari ljudje, pa tudi mlajši stanovalci, ki živijo v okolju, neprilagojenem njihovim potrebam in zahtevam. Bремена totalnosti ustanove so huda tudi za stanovalce, ki so bili »potisnjeni«, prisiljeni oditi v dom in tukajšnje življenje doživljajo kot podrejenost, diktatorstvo in nesamostojnost.

Konkretna raziskava je pokazala, da v Domu živijo štirje tipi stanovalcev: pasivni, konstruktivni tip, tip vdanih v usodo in uporniški tip.

Tipologija odgovorov

	pasivnost	kritičnost
zadovoljstvo	1 (14)	2 (11)
nezadovoljstvo	3 (8)	4 (5)

Število v oklepaju je število intervjuvanih stanovalcev, ki spadajo v posamezen tip.

OPISI POSAMEZNIH TIPOV

TIP 1: »PASIVNOST«

Sem spadajo stanovalci, ki so zadovoljni z vsem, kar jim dom ponuja, saj menijo, da se *morajo* z vsem sprijazniti.

Teh ljudi je v domu kar precej in od njih sem lahko dobila le večno ponavljajoč se odgovor: »Z vsem sem zadovoljna, pa saj tudi moram biti.«

Tak odnos do sebe in do svojega življenja ni težko razumeti, saj je znano, da stari ljudje doživljajo odhod v dom kot »zadnjo postajo« v življenju. Razumljivo je, da hočejo zadnji del življenja preživeti čim bolj v miru in neizpostavljenosti, zato so pasivni. Odločilno vlogo igra pri tem tudi izobrazba, ki zlasti določa, koliko se je posameznik pripravljen podrediti zahtevam življenja v instituciji. Obstaja razlika med pogledom na življenje v domu med bolj in manj izobraženimi. Slednji so z vsem zadovoljni, še zlasti s tem, da imajo streho nad glavo in redno prehrano. Naj navedem nekaj tipičnih odgovorov:

- Zadovoljna sem, da hrano sploh imam, zato mi še na misel ne pride, da bi si kaj sama skuhala.

- Bolje mi ne bi moglo biti, saj zame v celoti poskrbijo.

- Stanovalci moramo biti prijazni z osebjem, pa so tudi oni z nami.

- Nimam nobenih pripomb in problemov, vesela sem, da so me sploh vzeli v dom.

- Človek mora biti z vsem zadovoljen, kar mu je ponujeno.

- Nimam nobenih zahtev, nočem vplivati na čas izvajanja storitev, saj zaposleni že vedo, kaj morajo narediti.

V domu prevladujejo ženske, ki v mladosti niso mogle pridobiti ustrezne strokovne izobrazbe in so ostale vse življenje gospodinje. Zato je povprečna izobrazbena raven stanovalcev tako nizka. Že iz tega je razvidno, da v domu prevladuje pasivni tip stanovalcev. Tudi vzorec moje raziskave je vseboval največ ljudi s pasivnim pogledom na življenje v domu.

TIP 2: »KONSTRUKTIVNOST«

V ta tip spadajo zlasti odgovori z naslednjim sporočilom: »Nad življenjem v domu se ne pritožujem, so pa določene stvari, ki me motijo.«

Dobila sem jih zlasti pri ljudeh z izobrazbo, višjo od osnovne šole, in pri ljudeh, ki so še dovolj pri močeh, da lahko kritično ocenijo svoje mesto v domu. Od njih sem dobila kar precej koristnih pripomb za zaposlene v domu in za ocenitev življenja v domu. Sem spadajo naslednji odgovori:

- Sestre so dobre, prijazne in uslužne, a če sem jaz groba z njimi, so tudi one z mano.
- Perejo redno in dovolj, le volne jim ne zaupam, ker gredo obleke iz volne tu rade skupaj.

- Sestre so vljudne in prijazne, a zelo pomembno je, da svoje delo opravljajo s srcem. To pa takoj opaziš.

- Včasih zaposleni nimajo časa zate in te malo manj poslušajo, ampak v glavnem sem zadovoljna z njimi.

- Razporeditev prostorov mi je všeč, le dostop do WC-jev in na balkone me moti.

- Kadar grem v mesto, v kino ali sem kako drugače zadržan in ne morem pravočasno na kosilo ali večerjo, lahko jem pozneje ali se dogovorim za predčasno postrežbo.

- Svet stanovalcev je že vplival na drugačen odnos strežnic, odstranitev ropota s coklji, odlog plačila do 15. v mesecu.

Konstruktiven pogled na življenje v domu pa je odvisen tudi od dolžine preživelih let v domu. V okviru tega tipa se pojavljajo zlasti stanovalci, ki živijo v domu že več kot 6 let. Poznajo različne načine in metode dela, zato znajo oceniti, kaj bi lahko bilo boljše in kaj je že bilo slabše. V vzorec sem zajela kar 1/3 stanovalcev, ki živijo v domu že več kot 6 let, zato je bil ta tip drugi po vrsti glede na število stanovalcev. V pogovoru z njimi sem spoznala, da se zaposleni prilagajajo njihovim potrebam in zahtevam, ki so drugačne, kot jih narekuje »hišni red«. Opozorili so me na malenkosti, ki jim lahko polepšajo življenje v instituciji, predstavljajo pa določeno stopnjo odstopanja od institucionalnih okvirov življenja v domu.

TIP 3: »VDANOST V USODO«

Odgovore iz tega tipa sem poimenovala »vdanost v usodo« zato, ker so to ljudje, ki so zelo težko prišli v Dom, se še niso privadili na to življenje, a so prepričani, da jim ne preostane nič drugega, kot da vztrajajo v svojem bednem položaju. Večinoma so to nepokretni stanovalci, ki so zelo razočarani nad seboj in življenjem v domu, a po drugi strani razumejo, da svojci zanje ne morejo več skrbeti, zato so sprijaznjeni s svojim položajem v domu. Takole pravijo:

- Rada bi imela močnat jedi, a razumem, da si pri tako velikem številu ljudi ne morem izmišljovati.

- Sestre so včasih slabe, včasih dobre volje, a človek mora potrpeti.

- Tu se ne morem počutiti varnega, a nikomur ne smeš nič reči.

- Nisem seznanjena z aktivnostmi v domu, a vem, da jih je zame še preveč, ker me ne zanimajo.

- Ne vem, kako me kličejo, ker se mi to ne zdi pomembno.

- Nimam opravka z zaposlenimi, prepuščena sem sama sebi.

Počutijo se osamljene v domu in se ne znajo razvedriti ob številnih aktivnostih, ki se odvijajo v domu. Kljub tem aktivnostim pogrešajo družbo, ljudi... Zato sem jim predlagala, da bi jih večkrat obiskala socialna delavka ali kdo drug izmed zaposlenih, a so moj predlog zavrnil.

Ljudem, ki so se vdali v življenjsko usodo, nihče ne more zapolniti življenjske praznine, če sami tega ne želijo. To pa ne pomeni, da ne potrebujejo pomoči, da njihovi problemi niso pomembni in rešljivi. Prav ljudje iz te kategorije potrebujejo največ pozornosti, saj njihove črne misli niso daleč od želje po prezgodnji smrti ali samomoru.

TIP 4: »UPORNIŠTVO«

Redki so tisti, ki bi na vsak način želeli spremeniti, kar jim ni všeč, vendar so. Če se osebe premalo trudi z njimi, ni dobro, če se preveč trudi, jim prav tako ni všeč.

To sem opazila zlasti pri mlajših v domu in drugih kategorijah ljudi, ki ne spadajo v

to okolje. Svoje nezadovoljstvo in hkrati nemoč izražajo prav z uporniškim vedenjem. Pravijo pa takole:

- Hrana je prilagojena starim ljudem. Raje bi imel bolj močno in okusno hrano.
- Nisem zadovoljna z vsem in to osebju tudi povem, a potem vedno pridem v konflikt z njimi.
- Čisto je že kot doma, a to ni moj pravi dom.
- Sam si najbolje pomagam in ne potrebujem tujcev (zaposlenih). Zato jih tudi nič ne prosim.
- Oni me kličejo po imenu, a jaz jih vikam, ker so zame tujci.
- Lahko bi sam izrazil željo, kje hočeš sedeti v jedilnici, a to ne bi imelo nobenega vpliva.
- Pospravljanja ne moreš odkloniti. Najraje pa pridejo, ko me v sobi ni, da mi predstavljajo rože, kar me zelo jezi.

Domove za stare si vedno predstavljamo kot institucije namenjene stari populaciji. Pri natančnejšem pregledu strukture stanovalcev pa lahko v številnih domovih opazimo tudi mlade ljudi, ki so priklenjeni na invalidske vozičke, psihiatrične bolnike, mlajše invalide alkoholike... Njim ponujene storitve ne ustrezajo, saj imajo drugačne potrebe kot stari ljudje. Vendar jih to še ne moti tako. Najhujše je zanje okolje, v katerem živijo, torej stari ljudje. Eden od intervjuvancev mi je dejal:

Ne morem z nikomer vzpostaviti pravega stika, saj vsi čakajo le na smrt. Jaz imam pa še toliko načrtov v življenju, da se z misijo na smrt sploh ne morem sprijazniti.

Dinamika in vzdušje v instituciji jim nikakor ne ustrezata.

Teh ljudi je sicer v domu malo. Opazila sem, da se tudi med seboj ne poznajo. Značilno pa je, da svoje nezadovoljstvo izražajo z uporabo proti vsaki prijazni besedi. Pri nekaterih pa sem celo zasledila zamisli, da bi z združenimi močmi lahko nastopili proti zaposlenim.

Življenjski optimizem, samostojnost, veselje do življenja so človeške lastnosti, ki starim ljudem v instituciji pomagajo preseči negativne elemente institucionalizacije. S človeškim pristopom do zaposlenih se lahko marsikaj doseže in spremeni. Še tako toga in nespremenljiva pravila hišnega reda se lahko prilagodijo v veselje in zadovoljstvo stanovalcev.

Vendar številni stanovalci takega pristopa ne prevzemajo, saj prinaša izpostavljanje in tudi razočaranja. Vsega tega je bilo v njihovem življenju verjetno že dovolj. Ker je splošno znano, da je dom za stare zadnji dom za starega človeka, je povsem razumljivo, da se velika večina raje podredi zahtevam zaposlenih in preživi zadnji del življenja v popolni pasivnosti.

Dologoročno gledano pa lahko prav pasivnost in življenjska vdanost v usodo domove spremenita v še bolj totalne ustanove. Prav konstruktivnost in uporništvo pri stanovalcih omogočata preseganje institucionalnih okvirov, dajeta domu videz »doma upokojencev« in ne »doma ljudi, totalno zajetih v institucionalni red«. Pri pombi in pritožbi stanovalcev bi morale biti za zaposlene dobrodošle, saj so odsev njihovega dela, prav tako kot pohvale. Domu dajejo življenje, status pravega doma, v katerem ljudje živijo v pravem pomenu besede. Zato vse le ni odvisno od stanovalcev, ampak tudi od zaposlenih, od njihovega poznavanja negativnih učinkov institucionalizacije in možnosti za njeno preseganje.

Ob tako visoki ozaveščenosti ni težko postreči komu s kosilom pol ure prej, mu pospraviti sobo, ko bo na to pripravljen, ali ga pustiti, da svobodno opremi sobo z lastnim pohištvo.

S humanim in človeškim pristopom do ljudi je lahko tudi življenje v instituciji s togim hišnim redom, omejitvami v zakonodaji in z velikim številom stanovalcev lepše in v zadovoljstvo tako starim ljudem kot zaposlenim.

Problematičen je tudi odnos podrejenosti stanovalcev do zaposlenih, ki se mu ni mogoče izogniti, lahko pa se ga omili in

deloma odpravi. Zaposlenim, ki so v nenehnem stiku s stanovalci, to uspeva, saj s starimi ljudmi ravna kot s sebi enakimi. Spoštujejo njihove navade in potrebe, dajejo jim občutek varnosti in zavetja. Ker pri tem naletijo na neskladje z institucionalnimi okviri, se pri delu večkrat počutijo nemočne, nezmožne pomagati in ustrezno ukrepati.

Pomemben je tudi odnos zaposlenih, ki niso v nenehnem stiku s stanovalci. Tudi

če gre za kratkotrajne in bežne odnose, je zelo pomembno, da stanovalci v njih ne začutijo uradniškega in službenega odnosa zaposlenih, ki jim življenje v instituciji še bolj otežuje.

Potreben je pogovor, v katerem se pokaže medsebojno prijateljstvo in svobodno razvijanje odnosov na temelju vzajemnega spoštovanja ljudi, ki jih združuje želja po življenju v medsebojni harmoniji.

Literatura

- B. ACCETO (1987), *Starost in staranje: Osnove medicinske gerontologije*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- P. L. BERGER, T. LUCKMAN (1988), *Družbena konstitucija realnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- D. & A. BRANDON (1992), *Praktični priročnik za osebe v službah za ljudi s posebnimi potrebami*. Ljubljana: VŠSD in PEF.
- M. BIRSA (1992), *Življenje po šestem križu*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- J. CAFUTA (1996), Etika in etična načela v socialnem varstvu. Kodeks etičnih načel. *Socialni izziv* 2, 3: 10-15
- V. FLAKER (1988), E. Goffman: Azili. V: V. FLAKER, M. UREK (ur.), *Hrastovski anali za leto 1988*. Ljubljana: RK ZSMS.
- I. HOJNIK-ZUPANC (1994), *Institucionalno bivanje starih ljudi*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
- G. JANG (1993), Autonomy of institutionalized elderly: Resident and staff perception. *Social work research* 29, 3: 69.
- R. KASTENBAUM (1985), *Staranje*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- B. KLJUČAVŠEK-NOVAK (1994), Institucionalno varstvo in vloga družine z vidika domskega zdravnika. V: I. HOJNIK-ZUPANC (ur.), *Star človek in družina: Učna delavnica, posvečena 25. obletnici Gerontološkega društva Slovenije*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
- B. KRAMBERGAR (1988), Skrb za stare v duhu vključevanja in ne izključevanja. *Zdravstveno varstvo* 27, 3-5: 73.
- J. LUCAS (1993), Službe, ki ustrezajo potrebam uporabnikov. *Socialno delo* 32, 1-2:29-30.
- H. POŽARNIK (1981), *Umetnost staranja: Leta, predsodki in dejstva*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- J. RAMOVŠ, T. KLANČNIK, B. KNIFIC (1992), *Skupine starih za samopomoč: Metodичni priročnik*. Ljubljana: Inštitut za socialno medicino in socialno varstvo.
- J. RAMOVŠ (1994), *Sto domačih zdravil za dušo in telo 2*. Celje: Mohorjeva družba.
- P. RAPOŠA TAJNŠEK (1996), Etika in etična načela v socialnem varstvu. Kodeks etičnih načel. *Socialni izziv* 2, 3: 7-9.
- N. SMOLIĆ-KRKOVIĆ (1974), *Gerontologija*. Zagreb: Savez društva socialnih radnikov socijalističke republike Hrvatske.
- M. TASANKOVIĆ-LAMUT (1986), *Značilnosti družbenega varstva starejših ljudi ter osnove socialne gerontologije*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja.